

ენა და ენათმეცნიერება

თარგმანისა და ორიგინალის ლინგვისტურ-შეპირისპირებითი ანალიზი მარკ ტვენის მოთხრობის 'ტომ სოიერის თავგადასავალი' მიხედვით

ჩარკვიანი ნუნუ

nunu.charkviani@atsu.edu.ge

რუსაძე ირმა

irma.rusadzel@atsu.edu.ge

ყიფიანი სოფიო

sopio.kipiani@atsu.edu.ge

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი, საქართველო

სტატია ეხება თარგმანის მნიშვნელობას საკომუნიკაციო და საზოგადოებრივ-კულტურული ფუნქციის თვალსაზრისით. თარგმანის მეთოდების სათანადოდ გამოყენება აუცილებელი პირობაა იმისთვის, რომ სტუდენტის წერილობით თუ ზეპირ მეტყველებას ინგლისურ ენაზე ჰქონდეს ავთენტური ხასიათი. თეორიული თუ პრაქტიკული მასალა საშუალებას აძლევს სტუდენტს იყოს შემოქმედებითად თავისუფალი, დაძლიოს ენაში არსებული ბარიერი-ინტერფერენცია. სტატიის მიზანია შევქმნათ ინგლისური და ქართული ენების შეპირისპირებითი სურათი მარკ ტვენის მოთხრობის 'ტომ სოიერის თავგადასავალი' და მისი თარგმანის მიხედვით. ლინგვისტური ანალიზის ჩატარება ლიტერატურის სწავლების ერთ-ერთი მეთოდია, რომელიც ითვლება ტრანსნაციონალურ და ტრანსკულტურულ დიაპაზონების სინთეზად. ორიგინალსა და თარგმანში არსებულმა ემპირიულ მასალათა (ინგლისური და ქართული ენების მაგალითები) შედარებამ მოგვცა შესაძლებლობა დაგვედგინა ის მსგავსება-განსხვავებანი რაც ჩვენ მიერ შესადარებელ ენებშია წარმოდგენილი. ეს კი უკვე მხატვრული თარგმანის მიმართულელებას წარმოადგენს, რომელიც ლინგვისტური მეთოდითაა ცნობილი.

საკვანძო სიტყვები: ლინგვისტიკა, ტრანსნაციონალური, ტრანსკულტურული კომუნიკაცია, სოციო-კულტურული სინთეზი.

თარგმნა რთული შემოქმედებითი პროცესია, ამიტომ ყოველი მთარგმნელი მზად უნდა იყოს იმ სიძნელეების გადასალახად, რომელიც მის წინაშე წარმოიჭრება თარგმნის დროს. იმისათვის, რომ მთარგმნელმა სრულყოფილი თარგმანი მიიღოს, მარტო ენების კარგად ცოდნა როდი კმარა. თარგმანის მაღალ დონეზე შესასრულებლად მან უნდა იცოდეს ის გზებიც, რომელთა მეშვეობითაც ხორციელდება ერთი ენიდან მეორეზე გადასვლა. ენებს შორის ობიექტურად არსებობს დიდი განსხვავება და

აუცილებელია ამ განსხვავების ცოდნა და გათვალისწინება. ორ ენას შორის სხვაობა შეიძლება ის იყოს, რომ სხვადასხვა ენაში სხვადასხვა ცნებათა სისტემაა და მეორე - ერთ ენაში არსებული სიტყვების მრავალმნიშვნელობა არ ემთხვევა მეორე ენაში მოცემული სიტყვების მრავალმნიშვნელობას. ზოგჯერ ერთ ენაში არსებობს ცნება, მაგრამ მეორე ენაში ეს ცნება საერთოდ არ არის. ეს ყველაფერი კი გვადლევს იმის თქმის საფუძველს, რომ თარგმანი საკმაოდ რთული და მრავალმხრივი მოვლენაა. ლინგვისტიკისათვის კი იგი ზოგადი, და განსაკუთრებით, შეპირისპირებითი ენათმეცნიერების თვალსაზრისით საინტერესოა. ამბობენ, რომ ასეთ შემთხვევაში არა ენათმეცნიერი მუშაობს თარგმანზე, არამედ თარგმანი ენათმეცნიერებაზე, აფართოებს მის ჰორიზონტს და განსხვავებული ენების დამახასიათებელ თვისებებს ავლენს. ამასთან ბევრი ენათმეცნიერი უკვე მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ თარგმანი შეიძლება გახდეს ლინგვისტური აღწერის ობიექტი.

გლობალიზაციის კვალდაკვალ თარგმანმცოდნეობას კულტურათმცოდნეობის კონტექსტში სწავლობენ. თარგმანის შესწავლისადმი ახალმა მიდგომამ მოითხოვა თარგმანის არსებული დეფინაციების გადასინჯვა, რადგან გაფართოვდა მისი ცნებითი განზომილება. 1960 იან წლებში ლინგვისტიკის მიდგომა ფაქტისადმი ჯერ კიდევ სტრუქტურული ანალიზით შემოიფარგლებოდა. ისინი თვლიდნენ, რომ თარგმანი იყო ერთი ენის ნიშანთა წყებით გამოხატული 'მნიშვნელობის' მქონე ენის ნიშნების წყებით გადმოცემა.

ფრანგი თეორეტიკოსი ჟორჟ მუნენი მიიჩნევს, რომ 'ნამდვილი თარგმანი გახლავთ ტექსტის ვერბალური კომუნიკაცია, ხოლო ლინგვისტიკა მუდამ დარჩება თარგმანმცოდნეობის შესწავლის ერთ-ერთ უმთავრეს მეცნიერებად, რადგან თარგმანი ლინგვისტური ოპერაციაა' (Mounin 1967) ოპერაციულ თანმიმდევრობაში მუნენი გულისხმობდა ტექსტის არა მხოლოდ ლინგვისტურ, არამედ ექსტარლინგვისტური ინფორმაციის გადაცემას მეორე ენაზე, რაც მოიცავს დისკურსის სოციო-ლინგვისტურ და პრაქტიკულ ასპექტებს, მეტყველების ფსიქო-კულტურულ გარემოს.

სტატიის მიზანია ის არის, რომ სხვადასხვა სისტემის ენის მაგალითებით შევქმნათ ინგლისური და ქართული ენების შეპირისპირებითი სურათი მარკ ტვენის მოთხრობების თარგმანის საფუძველზე (მთარგმნელი გრიგოლ ყიფშიძე). ენის სტრუქტურული ელემენტის სიმრავლე არ გვადლევს იმის ფუფუნებას წარმოვადგინოთ არსებული მოთხრობების ლინგვისტური ანალიზი. შევეცადეთ ძირითადი აქცენტი გაგვეკეთებინა იმ შემთხვევებზე, სადაც თვალნათლივ ჩანს მთარგმნელის დიდი ძალისხმევა გაითვალისწინოს როგორც წყარო, ასევე

6. ჩარკვიანი, ი. რუსაძე, ს. ყიფიანი

სამიზნე ენის ლექსიკურ-გრამატიკული სტრუქტურა რომელიც, როგორც ცნობილია, დიდად განსხვავდება დედაენის ენობრივი ნორმებისაგან. სტატიაში გარკვეული ადგილი ეთმობა თარგმანის ტრანსფორმაციული ხერხების გამოყენებას - სიტყვების ჩანაცვლებას, სიტყვების მრავალმნიშვნელობის ცოდნას ორივე შესაძარბებელ ენაში მიმღები ენის გრამატიკული თუ ლექსიკური ფორმატივების შესაბამისად. ყურადღება გავამახვილეთ ანტონიმურ თარგმანზეც, იდიომებისა და ფრაზების გადმოცემაზე სათარგმნი ენიდან ჩვენს მშობლიურ ენაში.

თარგმანის ანალიზი მაინც სიტყვათა მნიშვნელობის განხილვით დავიწყეთ. ჩვენი არჩევანი ლინგვისტური ანალიზი და გვეწერა ზედსართავი სახელებით, განპირობებულია იმით, რომ ჩვენს მიერ სათარგმნელი ტექსტი მხატვრულ ჟანრს განეკუთვნება, რაც ზედსართავი სახელების სიმრავლით გამოირჩევა. გარდა ამისა, მეტყველების ნაწილებიდან ყველაზე მეტი სინონიმია მას ახასიათებს. მათი მეტ-ნაკლები გამოყენება თარგმნის დროს ზოგჯერ აზიანებს ტექსტის სტრუქტურას. ზედსართავი სახელის სხვადასხვა კონოტაციით გამოყენება მოითხოვს დიდ სიფრთხილეს მთარგმნელის მხრიდან. მათგან აღებული კოლოკაციების (სიტყვათშეთანხმებანი) არასწორი ხმარება ხშირად აზნევს მკითხველს. ჩვენს მიერ არსებული ტექსტი უტყუარი მაგალითია იმისა, რომ ზოგჯერ ჩვენს მშობლიურ ენაში მოძიებული ზედსართავი, მიუხედავად მისი სხვა მნიშვნელობისა, მშვენივრად გადმოსცემს მკითხველისათვის განკუთვნილ ინფორმაციას.

გარკვეული ინტერესი გამოიწვია ზოგიერთი ზედსართავი სახელის ისეთი თვისებებით წარმოჩენამ, რომელიც მისთვის ნაკლებადაა დამახასიათებელი, მაგრამ კონტექსტში ჯდება.

მაგ: –If I’m good (Twain 2021: 34) /თუ ჭკვიანი გოგო ვიქნები (ტვენი 1991: 74)

- For stronger reasons (Twain 2021: 17) / უფრო მნიშვნელოვანი მიზნით (ტვენი 1991: 46)

ენებში ზოგადად ზედსართავი სახელის „დიდი“ არჩევანი არსებობს იმის და მიხედვით თუ რა სიდიდისაა ობიექტი, თუმცა იგი სხვა განსხვავებული მნიშვნელობითაც გვაქვს. ქართულ ენაში ვხვდებით სიტყვებს დიდი, უზარმაზარი, ვეებერთელა, გიგანტური, ბუმბერაზი და სხვა. ინგლისურში კი big, great, huge, giant, tremendous და ა.შ. როგორც ვახსენეთ სიტყვები „დიდი“ სხვა ფორმით „დიდებული“ ან „დიადი“ აღნიშნავს ობიექტს მეტი ფასეულობით. „დიდებული ეპოქა“, „დიადი საქმენი“ - ასევე ინგლისურში - „Great American Stories“, „Great figures“, „Big countries“, თუმცა სიტყვას „დიდი“ ადამიანის დახასიათების დროსაც ვხმარობთ გარკვეული

ღირსების გამოსახატავად „დიდი ქართველი პოეტი“ და ა.შ.

- Great law (Twain 2021: 11) / დიდი კანონი (ტვენი 1991: 36)
- Great and wise (Twain 2021: 11) / დიდი და ბრძენი მიზანი (ტვენი 1991: 36)
- Great elm (Twain 2021: 40) / დიდი თელა (ტვენი 1991: 81)
- You'll be a great man (Twain 2021: 21) - გახდები დიდი ადამიანი (ტვენი 1991: 53)

რაც შეეხება ზედსართავი სახელების „great“ და „big“ გამოყენების არეალს, ისინი ხშირად ერთმანეთს ცვლიან ერთი და იგივე საზღვრულთან.

- A big toe (Twain 2021: 6) გვხვდება ინგლისურ ვარიანტში - ცერი (ტვენი 1991: 29), თუმცა ინგლისურ ლექსიკონებში გვხვდება a great toe - ც. სათარგმნი ტექსტის სხვა მაგალითში სიტყვა „big“ სრულიად სხვა მნიშვნელობას იძენს.
- Took a big breath (Twain 2021: 17) / ღრმად ამოიოხრა (ტვენი 1991: 45)

მაგალითებზე დაკვირვებამ გვიჩვენა ანტონიმების ‘new’ და ‘old’ თავისებური თარგმანები ქართულ ენაზე.

- The new boy went off (Twain 2021: 7) / უცნობი ბიჭი (ტვენი 1991: 30)

ზედსართავი სახელის „ძველი“ აღმატებითი ფორმა ქართულში „უძველესია“ ძალიან ძველი, რომელსაც ვხმარობთ სიტყვით „ძველისძველი“ და ვხვდებით სხვადასხვა ინგლისურ ფრაზებთან.

- Ancient fire place (Twain 2021: 107) / ძველისძველი ბუხარი (ტვენი 1991: 181)
- Old-fashioned Western kind (Twain 2021: 42) / ძველისძველი დასავლური (ტვენი 1991: 84)

ბეიკერის მთარგმნელობითი სტრატეგიების მიხედვით, კვალიფიცირებულ კატეგორიებში მეორე და მესამე პუნქტი წარმოადგენს თარგმანს ნაკლები ექსპრესიის მქონე, ნეიტრალური სიტყვით, რაც გვამღევეს იმის საშუალებას, რომ ზედსართავი სახელი „old“ განვიხილოთ როგორც ალერსობითი მარკერი, იგი კონტექსტური ინდიკატორების საშუალებით ხარისხობრივად განსხვავებულ კონოტაციებს იძენს. ბეიკერის მიხედვით „ექსპრესიული მნიშვნელობა უკავშირდება მოსაუბრის/მწერლის გრძნობებსა და ემოციებს. იგი განწყობის დამოკიდებულების შესაბამისად ირჩევს სიტყვებს, ადამიანთა შორის დადებითი დამოკიდებულება ხარისხობრივად განსხვავდება“ (Owji 2013: 26-42) აღნიშნულ ჟურნალში დასახელებულია ბეიკერის ტაქსონომია.

ნათარგმნი ტექსტში ვპოულობთ მაგალითს, რომელიც ასე გამოიყურება:

- Old chap (Twain 2021: 17) / ძამია (ტვენი 1991: 34)

6. ჩარკვიანი, ი. რუსაძე, ს. ყიფიანი

სწორედ აქ ვხვდებით ზედსართავი სახელის თარგმანს ემოციური ელფერით. იგივეს მოწმობს შემდეგი მაგალითიც:

- Hold my merry man! (Twain 2021: 40) / შეჩერდით ყმაწვილო (ტვენი 1991: 81)

ახლა გადავიდეთ სიტყვის „dead“ თარგმნის მრავალფეროვან ნიმუშებზე.

- Dead stillness (Twain 2021: 42) / არღვევდა მდუმარებას (ტვენი 1991: 84) შეიძლება გვექონოდა

განსხვავებული სიტყვათწყობაც „სამარისებული სიჩუმე“

- The dead noontday heat (Twain 2021: 38) / შუადღის გამაბრუებელმა სიცხემ (ტვენი 1991: 181)
- I'm dead for sleep! (Twain 2021: 108) / თვალები მეხუჭებოდა (ტვენი 1991: 183)
- The boys were at the dead tree again (Twain 2021: 107) / ისევ მოვიდნენ გამხმარ ხესთან (გვ. 18)

ზეპირმეტყველებაშიც ბევრი ვარიანტია ამ ზედსართავთან დაკავშირებით.

- I'm dead drunk - ითარგმნება „ისეთი ნასვამი ვარ ფეხზე ვერ ვდგები.“

ორი ენის შედარებითი სხვაობის საჩვენებლად შეიძლება ისეთი მაგალითების მოყვანა, სადაც დროის, რაოდენობისა თუ მანძილის გამოხატვის საკუთარი სტილი აქვს შესადარებელ ენებს. ყველასათვის ცნობილია, რომ ინგლისურის განუსაზღვრელი არტიკლი ქართულ ენაში ითარგმნება რიცხვითი სახელით „ერთი“, რომელსაც ვხვდებით თვლად არსებით სახელებთან და უთვლადთანაც.

- In it lay a marble (Twain 2021: 39) / იდო მხოლოდ მარმარილოს ერთი ბურთულა (ტვენი 1991: 79)

აღსანიშნავია ის, რომ ვპოულობთ იმავე მნიშვნელობით განუსაზღვრელ ნაცვალსახელს 'some'.

- Some drowsy summer morning (Twain 2021: 38) / ზაფხულის ერთ მშვენიერ დილას (ტვენი 1991: 79)

სიტყვას „წყვილი“ ინგლისურ ენაში ორი თარგმანი გააჩნია „couple“ და „pair“, რასაც სხვადასხვა შემთხვევებში ვხვდებით თარგმანით „ორი“.

- Traded a couple of white alleys (Twain 2021: 18) /ორი თეთრი ბურთულა გადაცვალა (ტვენი 1991: 46)

რაოდენობა

- A dozen would strain his capacity without a doubt (Twain 2021: 20) /თორმეტს თუ დაიტევდა, ისიც შექების ღირსი იქნებოდა (ტვენი 1991: 52)

- The two marbles lay within a foot of each other (Twain 2021: 39) /ზურთი ორიოდე ნაბიჯით იყო ერთმანეთისგან დაცილებული -(ტვენი 1991: 81) მანძილი
- Stunning surprise of the decade (Twain 2021: 20) უკანასკნელი ათი წლის მანძილზე (ტვენი 1991: 51) – დრო.

აქვე აღსანიშნავია შემდეგი მაგალითი რაოდენობასთან დაკავშირებით.

- Along on all sorts of games (Twain 2021: 9) / თარგმანში გვაქვს ათასნაირი თამაში (ტვენი 1991: 33)

სიტყვათა ჩანაცვლების გარდა განზოგადების მეთოდის გამოყენების შემთხვევებსაც აქვს ადგილი ჩვენს ხელთარსებულ თარგმანში.

- Many bright, clean faces assembled (Twain 2021: 19) / ამდენი სუფთა და მხიარული ბავშვის ხილვა .. (ტვენი 1991: 49)

მთარგმნელობითი ტრანსფორმაციების შესახებ არსებულ კლასიფიკაციაში ძირითადად სამ ტიპს გამოყოფენ: გარდა დამატება, გამოტოვება და ჩანაცვლებისა ვხვდებით აზრის ხელახლა გამოხატვას და პერიფრაზირებას, რომლის მიზანიც მთარგმნელობითი ეკვივალენტობის მიღწევაა (ბერიძე 2018: 72)

პერიფრაზად თარგმნის ნიმუშად ჩაითვლება:

- Small trust (Twain 2021: 12) / ეჭვებოდა (ტვენი 1991: 37)
- Who had seen better days (Global Grey 2021: 22) / ოდესღაც კარგად ცხოვრობდა (ტვენი 1991: 54)

ზოგჯერ მთარგმნელი ცდილობს ქართულში მოძებნოს თითქმის შესატყვისი ინგლისური ფრაზა.

- At any cost (Twain 2021: 55) / რადაც არ უნდა დაჯდომოდა (ტვენი 1991: 103)

გამონათქვამის შინაარსი მის შემადგენელ სიტყვათა და შესიტყვებათა მნიშვნელობაზეა აგებული, მაგრამ იგი ხშირად არ უდრის ამ მნიშვნელობათა ჯამს (მუმლაძე 2020: 21). მთარგმნელის წინაშე ცხოვრების სინამდვილის გარდა დგას სინამდვილედ სათარგმნი ნაწარმოების სახით. (მუმლაძე 2020: 20) ხანდახან სიტყვების ჩანაცვლებით ქართველისათვის მთარგმნელი უფრო ახლობელ ფრაზას ეძებს.

- With the deepest anxiety for the result (Twain 2021: 55) / საშინელი გულის ფანცქალით ელოდა შედეგს ... (ტვენი 1991: 103)
- The next instant he was out (Twain 2021: 57) / თვალის დახამხამებაში (ტვენი 1991: 106)

ასევე საინტერესოდ ვთვლით მაგალითებს, სადაც ინგლისურის ერთი სიტყვა თარგმნისას ქართულში იდიომით გადმოდის. აქ წინადადების წევრების ადგილის ცვლილება ჩანს.

6. ჩარკვიანი, ი. რუსაძე, ს. ყიფიანი

- The water treatment was new... (Twain 2021: 55) / იმ დროს ახლად იკიდებდა ფეხს წყლით მკურნალობა (ტვენი 1991: 102)
- It meant that somebody's days were numbered (Twain 2021: 42) / უთუოდ ვინმე მოკვდებოდა (ტვენი 1991: 83). თუმცა ქართველებს გვაქვს ინგლისურ ენაში მოცემული ფრაზის ზუსტი ფრაზა - „ვიღაცის დღეები დათვლილი იყო“, მაგრამ მისი გამოყენება არაეთიკურად გვეჩვენება.

თარგმანი კულტურული სუბსტიტუციით ნიშნავს კულტურული სპეციფიკის მქონე სიტყვას ან გამოთქმის ჩანაცვლებას სამიზნე ენის კულტურისათვის მისაღები სიტყვით. ამ შემთხვევაში წყაროს და სამიზნე სიტყვებს ერთი და იგივე პროპორციული მნიშვნელობა არ ექნებათ. ამგვარი ჩანაცვლების მიზანია სამიზნე ტექსტის მკითხველზე იგივე შთაბეჭდილების მოხდენა რასაც წყარო ენის მკითხველზე ახდენს ორიგინალი (ბერიძე 2018: 67).

თარგმანში ვპოულობთ ისეთ მაგალითებს, სადაც კულტურათაშორის სხვაობას ერთი და იმავე ნიშნულის გამოსახატავად ვხმარობთ:

- When school broke up at noon, Tom flew (Twain 2021: 34) / დარეკა თორმეტმა და დადგა დიდი დასვენება (ტვენი 1991: 73)

მთარგმნელი შეეცადა ამერიკაში არსებული სკოლის წესი უფრო ახლობელი გაეხადა ქართველისათვის.

ინგლისურ ვარიანტში დიდი შესვენება რომ 12 საათზეა, არც ესაა ნახსენები და არც დარეკვა. თარგმანში აზრი უკეთ აღიქმება.

- Tom was swimming in bliss (Twain 2021: 34) / ტომი ნეტარებას განიცდიდა (ტვენი 1991: 74)

შეიძლება გვეთარგმნა „ჰაერში დაფრინავდა“ იგივე მნიშვნელობით, მაგრამ ინგლისური ენისათვის ზმნა „swim“ უკეთ გადმოსცემს ნეტარების განცდას, ვიდრე სიტყვა „დაფრინავს“. მთარგმნელს უწევს კონკრეტული მიზნის მისაღწევად ენობრივი ერთეულების მოძიება და ორგანიზება. თარგმანი უნდა შეეფერებოდეს ეპოქის სტილსაც და მოსაყოლი ამბის ხასიათსაც, ერთი სიტყვით უნდა ქმნიდეს განწყობას (ფანჯიკიძე 2002: 11)

- They get slathers of money (Twain 2021: 34) / ამავე დროს ფულსაც ბლომად ხვეტდნენ (ტვენი 1991: 74)

ქართველისათვის სავსებით რელევანტური თარგმანი მივიღეთ „ფულის მოხვეტა“, რაც ბევრი ფულის შოვნას ნიშნავს, მაგრამ უფრო შეიძლებოდა გვექონოდა „ჩეჩქად აქვს ფული“.

თუნდაც ავიღოთ შემდეგი მაგალითი - No sound disturbed the quiet (Twain 2021: 59) / ჩამიჩუმდი არ ისმოდა (ტვენი 1991: 108) (რაც სავსებით ბუნებრივია).

„მნიშვნელობის კონკრეტიზაცია, როგორც მოგეხსენებათ, ეწოდება ფართო საგნობრივ-ლოგიკური მნიშვნელობის მქონე სიტყვას ან სიტყვათწყოების შეცვლას უფრო ვიწრო, კონკრეტული მნიშვნელობის მქონე სიტყვით. ამდენად, ინგლისურ არსებით სახელს “thing“ აქვს საკმაოდ ფართო, აბსტრაქტული მნიშვნელობა და იგი ითარგმნება კონკრეტული მიზნით: ნივთი, საგანი, საქმე, ფაქტი, შემთხვევა, გარემოება, ნაწარმოები, არსება და ა.შ. (ბერიძე 2018: 75).

ჩვენს შემთხვევაში იგი აღნიშნავს ადამიანსაც და ცხოველსაც.

- You poor thick-headed thing (Twain 2021: 16) / შე საბრალო უტვინო ბიჭო! (ტვენი 1991: 44)
- For the wild things had no... (Twain 2021: 63) / ამ პატარა ცხოველებს (ტვენი 1991: 116)

შესადარებელი ენების სისტემური სხვაობა (სისტემურობა და ანალიზურობა) მთარგმნელს კიდევ უფრო მეტი სირთულეების წინაშე აყენებს. დედანისა და თარგმანის ლექსიკური ერთეულების შესატყვისობა ზოგჯერ კი გამოდის მთარგმნელს, მაგრამ სემანტიკური მნიშვნელობა სხვას გვეუბნება. „მთარგმნელი ახალ ენობრივ ფორმებს ანიჭებს ზოგიერთ გამონათქვამს და ინარჩუნებს როგორც ავტორის საკომუნიკაციო მიზანს, ისე ტექსტის მხატვრულ ღირებულებას“ (ბერიძე 2018: 155) ინგლისურში როგორც ანალიზურ ენაში სიტყვათა ნაერთი ქართულში, როგორც სინთეზურ ენაში ერთ სიტყვად გადმოდის.

- in all four (Twain 2021: 42) / დაოთხილი (ტვენი 1991: 84)
- Slim creature (Twain 2021: 18) / უთვალტანო (ტვენი 1991: 48)
- Baking sun (Twain 2021: 107) / პაპანაქება (ტვენი 1991: 181)

თუმცა საპირისპირო მაგალითებსაც ვხვდებით, სადაც სიტყვა “haunted”, რომელიც უმეტესად სიტყვას “house” საზღვრავს საჭიროებს გარკვეულ განმარტებას ქართულში.

- a haunted house (Twain 2021: 107) / ავი სულებით დასახლებული სახლი (ტვენი 1991; 179), - უწმინდური სახლი (ტვენი 1991: 181)

ჩვენ მიერ არსებულ თარგმანში ვპოულობთ ანტონიმურ თარგმანს, რომელიც ცნობილია როგორც ლექსიკოგრამატიკული ტრანსფორმაცია - დედანის ლექსიკური ერთეულის ჩანაცვლება საპირისპირო მნიშვნელობის ლექსიკური ერთეულით. ანტონიმური თარგმანის შემთხვევაში, ლექსიკური ერთეული შესაძლოა არა მარტო საპირისპირო ერთეულით ჩანაცვლდეს (ზოგჯერ იგივე სიტყვა უარყოფითი პრეფიქსით), არამედ სხვა სიტყვებითა და სიტყვათწყოებით, რომლებიც საპირისპირო აზრს გადმოგვცემენ, მაგ:

- He was not much posted in anatomy (Twain 2021: 18) / ანატომიის ცოდნაზე უკაცრავად ბრძენდებოდა (ტვენი 1991: 39)

6. ჩარკვიანი, ი. რუსაძე, ს. ყიფიანი

- It went into details (Twain 2021: 23) / არც ერთი წვრილმანი არ გამორჩენია, რაღა არ მოიხსენია (ტვენი 1991: 56)

არსებული ნაშრომი კიდევ ერთი მცდელობაა მივაწოდოთ სტუდენტებსა და თარგმანით დაინტერესებულ ახალგაზრდებს ინფორმაცია, თუ რაოდენ დიდი ძალისხმევაა საჭირო თარგმნილი ტექსტი აკმაყოფილებდეს ყველა მოთხოვნას, რითაც თანამედროვე მკითხველს გააცნობს სხვა ქვეყნის რეალიებს, წეს-ჩვეულებებს თუ ტრადიციებს. ეს კი საზოგადოებას შეუქმნის უფრო ცივილიზებულ და კულტურულ გარემოს.

ზემოთ დასახელებული მაგალითები შესადარებელი ენებიდან გვიჩვენებს მხატვრული ტექსტის მთარგმნელის როლს თარგმნის პროცესში. ჩვენი სტატია სრულად ვერ მოიცავს თარგმნის კიდევ სხვა ხერხებს, მაგრამ ვფიქრობთ ესეც საკმარისია იმ რთული შემოქმედებითი საქმიანობის ნათელსაყოფად, რასაც მთარგმნელი ასრულებს.

უცხოელი ლინგვისტის ქეთფორდის ნაშრომში მოცემულია დოსტოევის განმარტება თარგმნის პროცესთან დაკავშირებით, რომელიც მოკლედ, მაგრამ კონკრეტულად პასუხობს კითხვას - რა არის თარგმანი? „თარგმანი ენის შესახებ გამოყენებითი მეცნიერების განშტოებაა, რომელიც დაინტერესებულია იმ პრობლემით ან ფაქტით, რაც ასახავს ერთი ენისათვის დამახასიათებელი გარკვეული სტრუქტურული სიმბოლოების გადაცემას მეორე ენის სტრუქტურულ სიმბოლოებად“ (Catford 1965: 21).

ლიტერატურა

ბერიძე, ხ. 2018. *თარგმანმცოდნეობა*. ბათუმი: ბათუმის შოთა რუსთაველის სახ. უნივერსიტეტი.

მუმლაძე, ა. 2020. *თარგმანში რომ არ დავიკარგოთ*. თბილისი: „ივერიონი“.

ტვენი, მარკ. 1991. *ტომ სოიერის თავგადასავალი*. წიგნში: მ. ტვენის მოთხრობების კრებული. თბილისი: ნაკადული.

ფანჯიკიძე, დ. 2002. *თარგმანი, მკითხველი*. თბილისი: „სახლი“.

Baker, Mona. (ed). 1998/20010. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. First Edition. London: Poutlege Translation and Interpreting.

Catford, J. C. 1965. *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press.

Dictionary of English language and culture. 1992. Longman.

Mounin, G. 1967. *Histoire de linguistique des origins au XX siècle*. Paris: Presesses Universitaires de France.

Zohre, Owji, M. A. 2013. (Doc) Translation Strategies - A Review of Theories - Translation journal 2013, researchgate. net

Twain, Mark. 2021. *The Adventures of Tom Sawyer*. accessed 20.10. 2021. globalgreybooks.com/adventures-of-tom-sawyer-ebook.html

Language and Linguistics

Original-translation Linguistic Contrastive Analysis according to the American story ‘The Adventures of Tom Sawyer’ by Mark Twain

Charkviani Nunu

nunu.charkviani@atsu.edu.ge

Rusadze Irma

irma.rusadze1@atsu.edu.ge

Kipiani Sopio

sopio.kipiani@atsu.edu.ge

Akaki Tsereteli State university
Kutaisi, Georgia

The article deals with the significance of translation in the point of communication and social-cultural functions. Translation methods create essential conditions to make student’s oral and written speech more authentic. Theoretical and practical materials enable English learners to be creatively free and overcome language barriers-so called interference. The aim of the article is to make a linguistic contrastive analysis of the work ‘The Adventure of Tom Sawyer’ by Mark Twain and its translation. Conducting a linguistic research is one of the methods of teaching literature; It is considered to be a synthesis of transnational and cross-cultural diapasons (ranges). Comparing the examples from the source languages (English and Georgian) encouraged us to establish those similarities and differences that are characteristic to both languages. So this one represents the second directive of translation of a literary work that is known as a linguistic method.

Keywords: *linguistics, transnational, cross-cultural communication, social-cultural synthesis.*

Translation is an activity of enormous importance in the modern world and it is the subject of interest not only to linguistics, professional and amateur translators and language teachers, but also the electronic engineers and mathematicians.

Since translation has to do with language, the analysis and description of translation processes must make considerable use of a categories set up for the description of languages. It must draw upon a theory of language –a general linguistic theory. Translation is an operation performed on languages: a process of substituting a text in one language for a text in another.

Languages differ from each other with some characteristic features for their systems that require the translator’s hard labour, background knowledge of the source languages and tremendous effort to build a new understanding of the

original text by using different lexico-grammatical transformations.

Our research is based on the original-translation contrastive analysis of an American story ‘The Adventures of Tom Sawyer ‘ by Mark Twain. Different language systems of Georgian and English languages (Syntactic and Analytic) create problems for translation.

Among the transformations used in the translation (translator G. Kipshidze) here should be pointed out the following: word substitution, word omission, word addition, autonomous translation, generalization, phrase and idiom delivery to the second language. Some unknown meanings of the English adjectives used by the translator perfectly fit the context of the Georgian text.

- If I’m *good* (Twain 2021: 34) / თუ ჭკვიანი გოგონა იქნები (ტვენნი 1991: 74)
- ... for *stronger* reasons (Twain 2021: 17) / უფრო მნიშვნელოვანი მიზეზი (ტვენნი 1991: 46)

In general, different languages offer a great number of adjectives with meaning large in degree-big, great, huge, tremendous and others in English, დიდი, უზარმაზარი, ვეებერთელა, ბუმბერაზი and others in Georgian. It is quite interesting that both languages use ‘big’ and ‘great’- დიდი with other content that denotes some valuable features of a person or an object.

- *great law* (Twain 2021: 11) / დიდი კანონი (ტვენნი 1991: 56). It does not mean the size of the law.
- *great elm* (Twain 2021: 40) / დიდი თელა. Size of the object
- *you’ll be a great man* (Twain 2021: 21) / გახდები დიდი ადამიანი - ‘great ‘ denotes not the size of a person, but his valuable feature.
- ... *took a big breath* (Twain 2021: 6) / ღრმად ამოიოხრა (ტვენნი 1991: 45) here the action represents not just lexical but linguistic information in a rich, convenient and production-oriented way.

Translation of the adjectives ‘new’ and ‘old’ suggests semantically relevant versions of Georgian adjectives.

- *the new boy went off* (Twain 2021: 7) / უცნობი ბიჭი წავიდა (ტვენნი 1991: 30)

Adjective ‘old’ instead of its superlative degree ‘the oldest’ - უძველესი delivered into English as the word - ძველისძველი - ‘very, very old’ that is clear to the Georgian models.

- *ancient fire-place* (Twain 2021: 107) / ძველისძველი ბუხარი (ტვენნი 1991: 181)
- *old-fashioned western kind....* (Twain 2021: 42)/ ძველისძველი დასავლური.... (ტვენნი 1991: 84)

According to the scientist Baker the adjective ‘old’ can be considered to

be a marker of affectionateness. By means of contextual indicators it obtains a different connotation. This meaning of the adjective 'old' is created by the author to denote his feelings and emotions (Beridze).

- *Old chap* (Twain 2021: 17) / ძამია (ტვენი 1991: 34)

The examples from both texts vividly show characteristic style of the source languages to express time, quantity and distance. It is well-known that English indefinite article and indefinite pronoun 'some' with countable and sometimes with uncountable nouns are translated into Georgian as 'ერთი' (numeral – 'one'), words 'pair' and 'couple' – is delivered as 'ორი' (numeral -two), 'a dozen' - 'თორმეტი' (numeral - twelve), 'decade' - numeral-ten and so on.

Quantity

- *in it lay a marble* (Twain 2021: 39) / იდო მხოლოდ მარმარილოს ერთი ბურთულა (ტვენი 1991: 79)
- *some drowsy summer morning* (Twain 2021: 38) / ზაფხულის ერთ მშვენიერ დილას (ტვენი 1991: 79)
- *traded a couple of white alleys* (Twain 2021: 18) / ორი თეთრი ბურთულა გადაცვალა (ტვენი 1991: 46)
- *a dozen would strain his capacity* (Twain 2021: 20) / თორმეტს თუ დაიტევდა (ტვენი 1991: 51)
- *...on all sorts of power* (Twain 2021: 39) / ათასნაირი თამაში (ტვენი 1991: 35)

Distance

- *the two marbles lay within a foot of each other* (Twain 2021: 20) / ბურთი ორიოდე ნაბიჯით იყო დაშორებული (ტვენი 1991: 81)

Time

- *stunning surprise of the decade* (Twain 2021: 9) / უკანასკნელი ათი წლის მანძილზე (ტვენი 1991: 51)

The translator uses some other transformatio devices, the aim of which is to reach translation equivalence.

- *many bright, clean faces attended* (Twain 2021: 19) / ამდენი მხიარული ბავშვის ხილვა (ტვენი 1991: 49) (Generalization)
- *smell trust* (Twain 2021: 12) / ეჭვებოდა (ტვენი 1991: 37)

paraphrase

- *Who had seen better days* (Twain 2021: 22) / ოდესღაც კარგად ცხოვრობდა (ტვენი 1991: 54)

In some cases the translation explains the word with the help of a whole idiom in Georgian.

6. ჩარკვიანი, ი. რუსაძე, ს. ყიფიანი

- *the water treatment was new* (Twain 2021: 55) / ახლად იკიდებდა ფებს წყლით მკურნალობა (ტვენი 1991: 102)

Some examples show cross-cultural differences, when the translator tries to make native reader understand the content of English sentences.

- *when school broke up at noon* (Twain 2021: 34) / დარეკა თორმეტმა და დადგა დიდი შესვენება (ტვენი 1991: 73)

Concretization of the word meaning *thing* is very particular while translation in Georgian .It denotes object, item, affair fact, case, state, work, creature and so on (Beridze)

- *you poor thick-headed thing* (Twain 2021: 16) / შე საბრალო უტვინო ბიჭო (ტვენი 1991: 44)
- *for the wild things had no...*(Twain 2021: 63) / ამ პაწია ცხოველებს (ტვენი 1991: 116)

Systemic differences of the source languages create some challenges for the translation .He has to give new linguistic forms to some expressions to maintain communicational goal of the author as well as its artistic value (Beridze 2018).

- *on all four* (Twain 2021: 42) / დაოთხილი (ტვენი 1991: .84)
- *baking Sun* (Twain 2021: 107) / პაპანაქება (ტვენი 1991: 181)

Some examples of antonymous translation that is known as lexico-grammatical transformation show the translators mastership to adjust the content of English text to a Georgian one.

- *he was not much posted in anatomy* (Twain 2021: 18) / ანატომიის ცოდნაზე უკაცრავად ბრძანდებოდა (ტვენი 1991: 39)
- *it went into details* (Twain 2021: 23) / არც ერთი წვრილმანი არ გამორჩენია, რაღა არ მოიხსენია (ტვენი 1991: 56)

The above mentioned sentences in both languages with negative and positive content (antonymous translation) managed to build a full imagination of the given situation to the Georgian readers.

So, the translator of this story aimed ‘to wrap the content of the foreign piece of work in its national clothing’ (Panjikidze). Through different kinds of translation transformations he managed to perform his duty to suit his translation to the epoch style as well as the nature of the story to be told to create a mood (Panjikidze) His aim to depict the life reality of American teenagers and introduce it to the Georgian ones of his same age was achieved purposefully through a great number of translation methods and designing many relevant linguistic equivalent forms in Georgian.

Dostert’s definition to the question what is translation in the work by a famous linguist Catford is considered to be the best explanation of the translation

process; Dostert defines translation as ‘the branch of the applied science of language which is specifically concerned with the problem or the fact of the transference of meaning from one set of patterned symbols into another set of patterned symbols’ (Catford 1965 :21).